

Inskrift (enligt B 121):

krimbr · lit · ahka · stain uftir · faður · sin · [u]istain ulaifr · hok
 5 10 15 20 25 30 35 40 45

Grimbr let haggva stæin æftir faður sinn Vistæin. Olæifr hiogg.

»Grim lät hugga stenen efter sin fader Visten. Olev högg.»

Till läsningen: På träsnittet antydes en skada i stenen framför 33 i. Troligen har här funnits en runa och faderns namn har varit tvåledat med efterleden *-stæinn*. Hadorphs anteckningsbok har emellertid läsningen **uistain**.

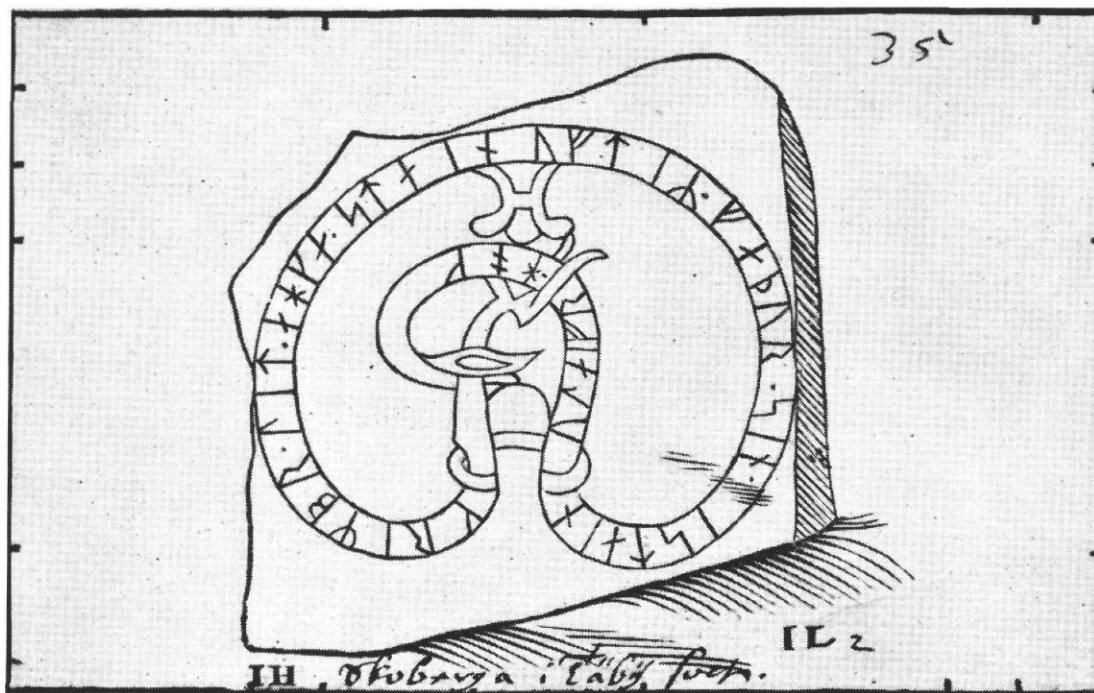

Fig. 152. U 162. Skogberga, Täby sn. Efter B 121.

Av mansnamnet *Grimr* (*Grimbr*) finnas endast få och spridda belägg i runinskrifterna: L 215 Säby, Danmarks sn, Sö 28, Ög 216, Sm 10, Vg 7 (L 1337) Vallby, Götlunda sn, Västergötland, L 1683 Delsbo kyrka, Hälsingland. ... *rimr* D 1: 92 kan vara *Grimr* eller ett tvåledat namn på *-grimr* (*Þor-*, *Vígrimr* e. dyl.). Även i medeltida källor är det sällsynt, men ingår i åtskilliga ortnamn. *Grímr* är däremot mycket vanligt i västnordiska källor från vikingatiden och medeltiden. Se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 63 f. — Av *Vistæinn* finnas ytterligare några belägg: L 417 Ekeby, Fresta sn, L 573 Karsby, Lagga sn, Sö 170, Ög 97. Medeltida belägg från Sverige saknas. Även fno.-isl. *Vésteinn* är sparsamt belagt. I *Beowulf* förekommer *Wihstan* (*Weohstan*), av en svensk-götisk ätt.

Ristaren Olev har även utfört den vackra ristningen U 144⁵ Hagby, Brohammar.

163. Såsta, Täby sn.

Pl. 103.

Litteratur: D 2: 20. R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), n:r 96, Reseberättelse 1861; UFT h. 10 (1882), s. 198; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 87, Anteckningar 1903 (ATA).

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Brate foto 1903 (ATA).

Runristning å en låg, flat berghäll invid vägen Täby kyrka—Hagby på dess norra sida, omkring 500 m. S om Såsta. Den har blivit känd först genom Dybeck.

31—4031. *Upplands runinskrifter*.

Ljusgrått berg med röd brytning. Ytan är något knottrig, vilket på vissa ställen försvårar läsningen. Ristningens längd 2,40 m., bredd 1,32 m.

Ristningen är mycket oskickligt utförd, av en ovan och osäker ristare, som antingen följer ett uppritat mönster eller söker imitera kompositioner som han har sett. Oskickligheten röjer sig framför allt i den ojämna och osäkra linjeföringen. Alla mera krävande ornamentala detaljer äro misslyckade: rundjurets huvud, foten nedtill under ristningen — lägg särskilt märke till den felaktigt vända spiral, varmed foten har blivit infogad i kroppen —, de många småormar, vilkas slingrande kroppar än äro smala, än onaturligt ansvallda. Det hela ger intryck av en tämligen god komposition — av en i södra Uppland vanlig typ —, som har blivit förstörd genom ett klumpigt utförande. En sådan misslyckad ristning har ett visst intresse genom att belysa den konstskicklighet, varmed flertalet uppländska runristningar ha blivit utförda.

Inskriften visar en del besynnerligheter, som äro svårförklarliga men åtminstone delvis kunna bero på ristarens oskicklighet. Avståndet mellan runorna är ojämnt. Runorna äro delvis djupt inhuggna och tydliga, delvis grunda och svagt skönjbara, vilket icke uteslutande kan bero på senare vittring. Inskriften börjar icke som vanligt i ena ändan av rundjurets kropp utan nedtill på v. sidan. Den återstående tomma delen av slingan har sedan blivit fylld av en runföljd i omvänd ordning, tillhörande inskriftens slut. Runorna äro i allmänhet riktigt formade, men på ett par ställen förekomma flera binderunor och dessutom några tecken, som äro svåra att förstå meningen med. Inskriften återges här nedan så långt det är möjligt i en translitteration och för övrigt hänvisas till avbildningen Pl. 103 och till beskrivningen nedan.

Inskrift:

klamal a sa u ka ns auk a i nf a auk + farulfr + litu + rista × ili t f sl · fr + puri + ru f ak þa um
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50
 ra sl i n × auk × kamal × iftir × fusra sin f-str × iark
 55 60 65 70 75 80 85

Gamall ok Svæinn ok Farulfr letu rista hælli [æftir] Þori, faður sinn, ok Gamall æftir fos[t]ra sinn. -fastr hiogg.

»Gammal och Sven och Farulv läto rista hällen efter Tore, sin fader, och Gammal efter sin fosterfader. -fast högg.»

Inskriften är sannolikt oklart formulerad. Meningen torde vara: »Gammal och Sven och Farulv ha låtit rista hällen efter Tore, Sven och Farulv efter sin fader och Gammal efter sin fosterfader». Sven och Farulv ha varit söner till den döde Tore, till vars minne hällen är ristad, och Gammal har varit hans fosterson.

Runorna 47—53 innehålla tydligen utom **faþur s** även namnet **kamal**. Runföljden 6—15 ter sig skenbart som en villervalla. Med säkerhet torde emellertid först och främst här kunna urskiljas namnet 10—14 **suain**. 14—15 **fa** kan knappast vara slutet av ett namn. Sannolikt är det i stället början av det följande tredje namnet **farulfr**, varefter ristaren avbrutit och infogat ett **auk**. Kanske kan detta ge nyckeln till den rätta förståelsen av runföljden 6—11. Ristaren börjar med 6 **a** i **auk**, men avbryter och ristar 7—10 **suan**, namnet *Svæinn*, med ett **i** utelämnat. Sedan har han utfört **auk** genom att tillsätta en **a**-bistav på 7 **s** och en **k**-bistav på 9 **a**. Ytterligare har han plockat in ett **auk** genom att på runan 11 **u** sätta till både **a**-bistav och **k**-bistav. Det hela förefaller som en lek, ett besynnerligt infall för att förvirra läsaren, och kanske är detta också den riktiga förklaringen. Att ristaren skulle på detta sätt ha missförstått en förlaga, förefaller mindre sannolikt. — Oklar är runföljden 38—42; man väntar här givetvis ordet *æftir*. Meningslösa förefalla binderunan 47 **ru** (eller **ur**) och 84 **r**.

Ristarens namn kan knappast ha varit *Fastr*. Ett sådant namn är f. ö. icke säkert styrkt.

Däremot ingår stammen *fast-* både som förled och som efterled i talrika svenska mansnamn (t. ex. *Fastulfr*, *Holmfastr*); en kortform till dessa är *Fasti*. Se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 99 f. Sannolikt skall det **l**, som ingår i binderunan 1 **kl**, föras samman med 77—81 **f-str**. Om man här till lägger runan 2 **a**, som även kan läsas i omvänd riktning, får man **alf-str**, vilket kan motsvara ett *Alfastr* eller *Halfastr* (*Hallfastr*). Båda dessa namn äro belagda från medeltiden (Lundgren-Brate). Tänkbart vore även, att ristaren har låtit runan 1 representera en binderuna **ul**, varigenom man finge **ulf-str**, d. v. s. det vanliga mansnamnet *Hulfastr*, *Hulmfastr* (med *h-* bortfall liksom i 35—37 **ili** och 82—85 **iark**).

Framför 1 **kl** finnes intet nu urskiljbart sk. 1—6 är fullt tydligt; om den på 1 **k** nedifrån snett uppåt vänster gående bistaven kan intet tvivel råda. Den kan endast tydas som en **l**-bistav i omvänd riktning. Efter 6 **a** har möjligen funnits en runa, som nu är förstörd. Stenytan är här skadad. 7—14 måste efter upprepad granskning anses vara fullt säkert, så som det blivit å fotot ifyllt. **a**-bistavarna i r. 7, 9, **n**-bistavarna i r. 10, 14 äro tydliga. Likaså **a**-bistaven i r. 11, men denna fortsätter på h. sidan i svag båge uppåt; säkerligen har en **k**-bistav varit ristad, ehuru övre delen numera är bortvittrad. 15—37 är klart. 35 **i** är icke stunget, liksom f. ö. ingen stungen runa förekommer i inskriften. På h. sidan av 37 **i** finns ett hakformigt bihang, tydligt ristat; likaså på v. sidan av 38 **t**. R. 40 har upptill bst endast t. h. och synes endast kunna läsas som **l**, icke som **t**. Mellan 39 **f** och 40 **l** synes ett **s** ha blivit inträngt; det kan också läsas **is** eller möjligen **k**. Fr. o. m. r. 41 torde alla runor få anses som fullt säkra. **u**-bistaven i binderunan 47 är på ett egendomligt sätt böjd. Den högra **m**-bistaven i binderunan 51 är bruten av **u**-bistaven, vilket tydligt visar, att **u** har varit ristat före **m**. R. 53 skulle givetvis också kunna läsas **su**. Möjligen finns efter 77 **f** spår av ett **a** mellan linjerna på den korsande slingan; men stenytan är här nött. Av r. 78 finns endast översta spetsen av en hst i behåll. 84 **n** är fullt tydligt.

Dybeck uppfattade inskriften så: **kamal** (×) **asuk** (? **auk**) (? **sulfa**, eller dylikt namn) × **auk** × **farulfr** × **litu** × **rista** × **eli** (× ? **pisa** × **eftir**) × **puri** × **fapur** × **sin** · **auk** × **kamal** × **iftir** (×) **fus(t)ra** (×) **sin** × **fastr** × **iark**.

Brate: + **kamala** + **s u** **akh ns au** (eller: **auk**) **a i nf a auk** + **farulfr** + **litu** + **rista** + **eli t f st · fr** + **puri** + **ru f ak pa um ra su i n** × **auk** × **kamal** + **iftir** × **fustra** × **sin fastr** + **iark**. **t** efter 71 **s** »är synnerligen otydligt. I *Svenska runristare*, s. 87 läser Brate runföljden 35—39 **erlitf**, oklart på vilka grunder. Han framhåller, att »inskriftens läsning är osäker på grund av det ristarens konstgrepp, att uti grundtexten till inskriften göra inskott genom insatta runor eller bistavar, tillsammans med vilka vissa runor ånyo läsas.» Ur runföljden 6—15 har han riktigt utläst **auk suain**; »vad som tillfogats... kan jag ej tyda; kanske **a** 'på' med ett ortnamn, som dock ej kunnat vara Såsta, *sadasta* SD III, 121 (1313)». »**eli eftir** är vunnet ur ristningen **erlitf**, i det ur **eli** läses fram **e** än en gång och **ritf** baklänges. Efter **erlitf** står **st · fr**, som kanske är förkortad nom. sg. av ett namn × **stenulfr**. Efter **puri** står **rufakapmuarusin**, varur **fapur sin** blivit utläst; det övriga är kanske **ufakn at mak sin**, i det **ap** fattats som **at** och **us** som binderuna **ks**.» Brates uppfattning av runföljden 47—55 är uppenbart oriktig. Där är alldeles säkert namnet **kamal** inskjutet i **fapur sin**, ehuru meningen med detta är oklar. Även om hans tolkningar av de föregående runföljderna 6—15 och 35—42 gäller, att de förutsätta en alltför raffinerad tankegång hos denne ristare.

Brate antager, att samme ristare har utfört U 144 Hagby, L 433, 439 Harg, Skånela sn jämte en där befintlig nyfunnen inskrift.

Om mansnamnet *Farulfr* se Sö 238, om *Gamall* ovan U 144. Då *Gamall* är ett relativt ovanligt namn, är det frestande att förmoda, att det i de båda Täby-inskrifterna (U 144 och 163) avser samme man. Denne skulle då tillsammans med sina bröder och sin moder ha låtit rista Hagby-hällen över sin fader, och tillsammans med sina fosterbröder Såsta-hällen över sin fosterfader.

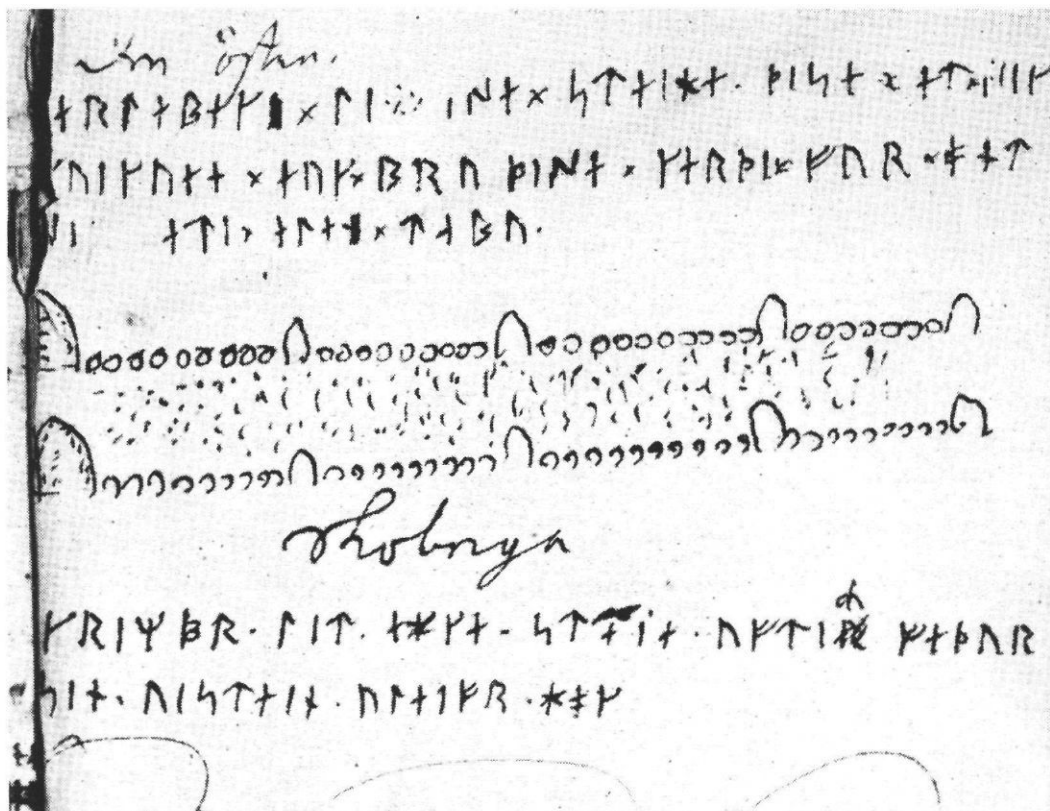

Fig. 153. Täby tä. Teckning av J. Hadorph.

164 och 165. Täby tä, Täby sn.

Pl. 106, 107.

Litteratur: B 119 (= U 164; i stället för U 165 har såsom B 120 insatts U 127, tydligen på grund av förväxling), L 645, 644, D 2: 12, 11. Joh. Bureus, F a 6 s. 74 n:r 145, 146 (Bureus' egen uppteckning), s. 139 n:r 20, 21 (Axehjelm), s. 176 n:r 60, 61 (Rhezeliu), F a 5 n:r 399, 400, F a 1 s. 90, F a 13 s. 235, 238; M. Aschaneus, F b 18 s. 65 f., F b 19 bl. 47, 48 a; Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal (i: Peringskiölds Monumenta 3); J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 54 f.; O. Celsius, SR 2, s. 401, 402, Acta Literaria 2 (1727), s. 279; N. R. Brocman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 107, 231; C. M. Brandelius, Descriptio Paroeciæ Roslagiæ Täby (Diss. Ups., pres. E. M. Fant, 1786), s. 27; J. Elers, Historia om Vägarne i Sverige (handskrift i Uppsala Universitets Bibliotek); J. G. Liljegren, Runlära (1832), s. 128; C. C. Rafn, Nordiske Runemindesmærker (1856), s. 84; R. Dybeck, Reseberättelse 1861 (ATA); H. Hildebrand, Sveriges Medeltid 1 (1879), s. 71; UFT h. 10 (1882), s. 193; E. Brate, Sverges runinskrifter (1922), s. 119 f., Anteckningar 1903 (ATA); O. von Friesen, Upplands runstenar (1913), s. 49 f.; S. Lindqvist, Jarla bankesläktens minnesmärken (i: Nordiska arkeologmötet 1922), s. 130 f. Om Jarlabankes bro har E. Floderus utarbetat ett P. M., som förvaras i ATA.

Äldre avbildningar: Aschaneus, teckning (F b 18); Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 119); Dybeck a. a.; Brate foto 1903 (ATA); von Friesen foto (a. a.). Dybecks avbildning ligger till grund för det av R. H. (Robert Haglund) signerade träsnitt av U 164, som finnes återgivet i H. Hildebrand, Sveriges Medeltid 1, s. 71, i UFT h. 10, s. 194 och flerstädes.

De båda runstenarna stå resta vid vägen Täby—Vallentuna, omkring 1 1/2 km. N om Täby kyrka, omkring 100 m. S om lägenheten Margretelund, vid norra ändan av den vägbank, som sedan gammalt burit namnet Täby tä, U 164 vid västra sidan, U 165 vid östra sidan av vägen. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Rydboholm».

Äldre uppgifter om runstenarna vid Täby tä äro följande: M. Aschaneus (F b 18 s. 65): »Vid Täby broo, endan, mott Vallandatuna skougen, norre endan på Broen, där Järlabäki, dän NampnKunnoge Herren, hafuer begynt gärda dänna Bro. — Versus Orientem. Västan om almannawägen, hardt wid vägen». Därefter följer avbildning av U 164 (se fig. 155), varefter inskriften på denna runsten återges och översättes. (s. 67) »Och dänna R. S. gent mot dän andra,